

Utred betalning för organdonation

Organbrist utgör ett av vår tids samhällsproblem. Runt 700 svenskar står i kö för att få ett nytt organ, och väntetiden är i regel flera år lång. Förutom mänskligt lidande och förhöjd risk att dö medför kön stora sjukvårdskostnader. Till exempel kostar dialys mellan 400 000 och 700 000 kr per år.

Det ligger nära till hands att analysera situationen med enkel nationalekonomisk teori – som ett efterfrågeöverskott. Efterfrågan på organ är större än utbudet, vilket leder till en bristsituation. Eftersom det i dag inte är tillåtet för sjukvården att betala donatorer är det kanske inte förvånande att villigheten att donera är otillräcklig. Den naturliga lösningen förefaller vara att tillåta monetär ersättning. Nationalekonomerna Gary Becker och Julio Jorge Elías har beräknat att det i USA skulle kunna uppstå jämvikt om en ersättning på runt 15 000 dollar erbjöds potentiella njurdonatorer (Becker och Elías 2007).

Två studier tyder på att de flesta amerikanska nationalekonomer är öppna för en reform av detta slag. Cirka 70 procent av ett urval av medlemmarna i American Economic Association vill tillåta betalning till donatorer, medan 16 procent motsätter sig det (Whaples 2009). Bland de nationalekonomer som har publicerat forskning på området, och som därför kan betraktas som experter, är knappt 70 procent för någon typ av liberalisering av regelverket (Diesel 2010).

Emellertid är motståndet mot denna rättframma ekonomiska metod för att komma till rätta med problemet stort bland politiker och medicinsk personal. Vissa anser det oetiskt att betala för delar av människors kroppar, medan andra ser en risk för att fattiga skulle exploateras. Ytterligare andra, även en del nationalekonomer, oroar sig för att betalning kommer att tränga undan och minska donation på altruistisk grund. En del studier av blodgivning tyder nämligen på att de som ger utifrån en vilja att göra gott kan avskräckas om en donationsverksamhet får en kommersiell prägel.

Ska man komma vidare i den här frågan krävs det sannolikt att invändningar av det här slaget tas på allvar, och då räcker det inte bara att föreslå att ersättning ska utgå vid donation. Det är därför intressant att ett nytt förslag, som grundas i aktuell socialpsykologisk och beteendekonomisk forskning samt i den etiska grundsyn som präglar svensk sjukvård, just har lagts fram av tre forskare vid Linköpings universitet (Omar m fl 2011).

Förslaget gäller vid dödsfall och innebär att den avlidnes dödsbo eller familj erbjuds en ersättning på ca 50 000 kr om en donation äger rum. Pengarna är avsedda att betala begravningen. Hela ersättningen kan avböjas,

antingen av den avlidne (som i så fall har angett detta önskemål under sin livstid) eller av de anhöriga. Hela eller delar av ersättningen kan, om så önskas, i stället användas till välgörande ändamål (och detta givande offentliggörs). Utgångspunkten är att den avlidnes vilja ska respekteras.

Det intressanta med detta förslag är att det försöker beakta tre olika typer av incitament att donera – ekonomiska, inneboende och signalmässiga – så att personer som motiveras av altruism och av en vilja att framstå som goda inför andra också stimuleras att ge. Det torde därför undvika de flesta av de problem som en regelrätt betalning till levande donatorer anses medföra; ett sådant system använder sig ju, till skillnad från detta nya förslag, enbart av ekonomiska incitament.

Socialminister Göran Hägglund, som har ansvar för denna fråga, bör rimligen oroas av den stora organbristen i Sverige. Emellertid har mer grundläggande försök att lösa problemet hittills lyst med sin frånvaro. En donationsutredning vore definitivt på sin plats, och man kan föreställa sig att genomtänkta förslag av den typ forskarna i Linköping har tagit fram skulle väcka stort intresse bland ledamöterna i en sådan utredning.

Oavsett vilket kan man redan nu anmäla sin donationsvilja via www.donationsradet.se. Endast ca 1,5 miljon svenskar finns registrerade där – det finns plats för många fler.

Niclas Berggren

REFERENSER

Becker, G S och J J Elías (2007), "Introducing Incentives in the Market for Live and Cadaveric Organ Donations", *Journal of Economic Perspectives*, vol 21, s 3-24.

Diesel, J (2010), "Do Economists Reach a Conclusion on Organ Liberalization?", *Econ Journal Watch*, vol 7, s 320-336.

Omar, F, G Tinghög och S Welin (2011),

"Incentivizing Deceased Organ Donation: A Swedish Priority-Setting Perspective", *Scandinavian Journal of Public Health*, vol 39, s 156-163.

Whaples, R (2009), "The Policy Views of American Economic Association Members: The Results of a New Survey", *Econ Journal Watch*, vol 6, s 337-348.